

Asociace svazů chovatelů koní České republiky

**Metodika uchování genetického zdroje zvířat
plemene českomoravský belgický kůň**

I. PLEMENO, JEHO CHOV A ŠLECHTĚNÍ

1. Původ a vývoj plemene

Populace českomoravského belgického koně (dále jen ČMB) se v Čechách a na Moravě utvářela ve specifických klimatických podmínkách více než 120 let, a to na bázi importů především originálních belgických (období let 1880–1930) a v menší míře valonských (období let 1880–1900) hřebců a několika originálních belgických klisen. Zpočátku, tj. v letech 1880–1910, bylo realizováno v různých generačních úrovních převodné křížení pomocí importovaných belgických hřebců na klisny domácí provenience, většinou převážně s neznámým chladnokrevným původem a později v letech 1900–1920 na klisny se známým genovým základem v jejich prvé a druhé generaci rodokmenu. Souběžně byla mezi samčími a samičími produkty těchto páření realizována vzájemná plemenitba inter se, která v období dvacátých až čtyřicátých let nabývala výrazně na intenzitě a se slábnoucími importy se stala jedinou formou plemenitby v nově vytvořené a cíleně šlechtěné populaci českých a moravských chladnokrevných koní s genovým základem originálních belgických koní. Pomocí převodného křížení a příbuzenské plemenitby si zde originální hřebci vytvořili genealogické linie, z nichž některé přežily až do dnešních let. Na Moravu se zpočátku dováželi koně ardenští a belgičtí, kteří byli střední výšky a mohutnosti. Zanechali zde fenotypově nižší a kratší potomstvo, avšak vyrovnanějšího a souměrnějšího zevnějšku. Naopak do Čech byli importováni vyšší a mohutnější belgičtí hřebci, kteří zde zanechali poněkud méně vyrovnané a méně souměrné potomstvo. Ve čtyřicátých a začátkem padesátých let došlo k nahromadění krve linie 9 Marquis de Vraimont na Moravě a linie 426 Aglae v Čechách. Na základě těchto skutečností došlo k výměně hřebců těchto linií mezi Čechami a Moravou, a tím došlo k částečnému setření rozdílů v obou zemích nejen mezi těmito liniemi, ale i v typu koní.

Intenzivní, cílenou a promyšlenou prací moravských a českých chovatelů, především v období let 1920 – 1960, se postupně utvářela populace chladnokrevných koní (ČMB), která genotypovými, fenotypovými a užitkovými znaky svých aktuálních příslušníků splňuje aspekty zootechnických a genetických teorií o vzniku plemen, kdy u genově nejkvalitnějších jedinců plemene ČMB zařazených do genetických zdrojů, je nejméně po pět až šest generací realizována čistokrevná plemenitba mezi samčími a samičími produkty původního převodného křížení.

Na utváření plemene koní ČMB se největší měrou podíleli hřebci tohoto plemene (synové, vnuci, pravnuci atd. importovaných originálních belgických hřebců), kteří příslušeli k následujícím významným liniím. Tyto byly založeny originálními belgickými hřebci a to 50 Corale (nar.1909), 51 Bayard de Heredia (nar.1920), 9 Marquis de Vraimont (nar.1920), 426 Aglae (nar.1920), 396 Bourgogne de Monti (nar.1920), lic. Hans – 428 Branibor (nar.1922), 26 Miroš (nar.1923) a 113 Successeur de Boneffe (nar.1928). Dalších více než 50 méně významných a v současné době již neaktuálních linií bylo založeno importovanými originálními hřebci např.: 222 Prince Gages, 473 Positiv, d Hor, 380 Couguerant de Bassilly, 20 Dauphin des Kentures, 473 Adrien de Beaussart, 142 Aviatenno de Rognon, 316 Nankin, 497 Brennus, 63 Conguerant de Braine, 433 Bezieres, 244 Block, 224 Dix di Matouche, 228 Traiteur, 3998 Pandor, Melon 47096, Laboureur d Isaac 72006, Jupiter 126, Nageur des Carrieres, Herkule de Doiceau 61/230, Conquérant de Terhaegen 69900, Albion d Hor 23/1892, Boston.

Nejkritičtější období v chovu ČMB byla sedmdesátá a osmdesátá léta 20. století, kdy se přistoupilo k budování tzv. "českého chladnokrevného koně". Tvůrci tohoto projektu předpokládali, že překřížením norických a belgických koní vznikne plemeno nové. Nebrali však v úvahu zákony genetiky a zkušenosti chovatelů norických a belgických koní a vytvářením českého chladnokrevného koně dospěli k částečné likvidaci belgického koně u nás. Toto plemeno přežilo jen díky úsilí moravských a českých chovatelů a tlumačovskému hřebčinci, který udržoval toto plemeno v samčím dorostu. Po roce 1990 byla populace chladnokrevných koní rozdělena na základě genových analýz do tří subpopulací (českomoravský belgický kůň, norik a slezský norik). Pro jednotlivá plemena byly vytvořeny Řády plemenných knih a nejkvalitnější část populace ČMB byla v roce 1999 zařazena do genetických zdrojů.

2. Charakteristika plemene a jeho chovný cíl

Plemeno nese název českomoravský belgický kůň a jeho chov je pokračování chovu a šlechtění z konce 19. a 20. století na území tehdejší Rakouskouherské monarchie potažmo na území tehdejší Československé republiky, pro jehož šlechtění v současnosti je Uznáním chovatelským sdružením od roku 1995 Asociace svazů chovatelů koní v ČR z. s. (dále jen ASCHK).

Chovným cílem je chladnokrevný kůň dospívající ve třech letech stáří, středního čtvercového rámce s dobrým osvalením, minimalizací exteriérových vad. Menší ušlechtilá hlava mírně štičí v profilu, s živým okem, kratší vysoko nasazený krk, mírně strmá a středně dlouhá lopatka, hluboký a prostorný hrudník, kratší středotrupí s dobrou horní linií, kratší pevná dobře vázaná bedra, mohutná dlouhá a široká, mírně skloněná a štěpená zád'. Fundament suchý, kostnatý, klouby výrazné, spěnka kratší a pružná, kopyta pevná a prostorná s dobrou rohovinou.

Barva

Převážně ryzáci až tmaví ryzáci se světlou hřívou a ohonem, v menší míře hnědáci, vraníci a sporadicky nevybělující bělouši. Výskyt bílých odznaků na hlavě a končetinách. Kůže tmavě pigmentovaná.

Minimální tělesné rozměry podle Šlechtitelského programu

	Hřebci	Klisny
Kohoutková výška pásková (cm)	166	165
Kohoutková výška hůlková (cm)	156	155
Obvod hrudi (cm)	187	192
Obvod holeně (cm) pro zápis do HPK	24	23

3. Důvod zařazení plemene do Národního programu a jeho specifické vlastnosti

Hlavním důvodem je unikátnost tohoto plemene především v několika aspektech. Předně se jedná o plemeno, které se chová na území Čech a Moravy více jak 120 let. Můžeme prohlásit, že toto plemeno je již produktem „české hroudy“. Je to plemeno, které bylo vychováno chovatelskou erudicí a nezměrným úsilím českých a moravských rolníků především pro jejich pracovní potřebu. Je zde třeba vzpomenout podporu tehdejšího ministerstva zemědělství, hřebčína a hřebčince v Tlumačově a hřebčína v Netolicích. Cílenou promyšlenou plemenářskou prací se postupně utvořila populace chladnokrevných koní plemene ČMB, která splnila genotypové fenotypové i užitkové znaky při vzniku nového plemene. Můžeme konstatovat, že u nejkvalitnějších jedinců plemene ČMB zařazených do genových zdrojů je nejméně po pět až šest generací realizována čistokrevná plemenitba mezi samčími a samičími produkty původního převodného křížení. Každý z aktuálních žijících jedinců – hřebců a klisen plemene ČMB – zapsaných v hlavní plemenné knize (dále jen HPK) a v plemenné knize (dále jen PK) má nejméně 6 známých a úplných generací původu a 8 až 12 částečně neúplných generací původu. Současná reprodukčně aktivní nejkvalitnější část populace plemene ČMB koní, tj. hřebci a klisny zapsaní v HPK a PK, je z pohledu čistoty a homogenity své rodové skladby nejkvalitnější populací ze všech v současné době chovaných plemen koní v ČR. Typickými vlastnostmi plemene ČMB je především ranost, velmi dobrý charakter a ochota k práci, dobrá adaptabilita a krmitelnost a velmi dobrá reprodukční schopnost.

4. Hlavní zásady šlechtění plemene

Vedení plemenné knihy a evidence

V rámci ČR je zřízena jedna Plemenná kniha (dále jen PK) pro plemeno ČMB. Nositelem PK je uznané chovatelské sdružení (dále jen UCHS), které je k činnosti oprávněno Ministerstvem zemědělství ČR. V současnosti je UCHS Asociace svazů chovatelů koní ČR, z. s.

Pro řízení PK ČMB je stanovena Rada plemenné knihy, která je pětičlenná, její členy na základě zvolení valnou hromadou navrhuje předsednictvo Svazu chovatelů českomoravské belgického koně ČR, z. s. ke schválení a jmenování prezidiu UCHS.

Podmínky pro výběr plemenných zvířat

Koně mohou být zapsáni do plemenných knih tehdy, budou-li zhodnocena následující kritéria:

a) Původ

Při jeho posuzování se upřednostňují jedinci s rodiči a dalšími předky zapsanými do plemenných knih.

b) Posuzování exteriéru

Exteriér je hodnocen měření vyjmenovaných tělesných měr a posuzován pomocí lineárního popisu a bodového hodnocení celými čísly v rozsahu 1–10 bodů.

Posuzuje se plemenný typ, pohlavní výraz, tělesná stavba, korektnost a pravidelnost chodů, jejich prostornost a celkový soulad. Míry při zápisu hřebců a klisen do plemenných knih musí dosahovat standardu plemene. Přesáhnou-li uvedené maximální rozměry, nemůže být jedinec zapsán do PK. Je evidován v plemenném registru.

Čistokrevní jedinci nezapsaní do plemenné knihy jsou evidováni v plemenném registru. Klisny splňující podmínku původu mohou být připuštěny hřebci ČMB a jejich potomstvo může být zapsáno do PK v případě splnění výše uvedených podmínek.

Čistokrevným zvířetem“ se rozumí jedinec s minimálním podílem 87,5 % genů předmětného plemene (ve třetí generaci předků je možný jeden předek jiného, nebo neznámého plemene).

c) Posouzení vlastností

Posuzuje se charakter, temperament, konstituce, krmitelnost, pracovní ochota a učenlivost, a užitkové vlastnosti při zkušebních disciplínách.

Kontrola užitkovosti

Kontrola užitkovosti je prováděna dle Řádem plemenné knihy – výkonnostní zkoušky (dál jen VZ).

Selekce

Selekce klisen: výběr klisniček pod chovnou klisnou – výběr klisen k zápisu do PK a výkonnostních zkoušek – zařazení do chovu po úspěšném absolvování VZ. Do HPK jsou zapsány klisny, které mimo jiné splňují požadavek míry obvodu holeně při zápisu do PK ve 3 letech 23 cm a dosáhnou 7,5 bodu za hodnocení exteriéru a 7,5 bodu za vlastní užitkovost. Tímto opatřením je snaha vytvořit z hlavní plemenné knihy hlavní šlechtitelské jádro chovu a částečně tím eliminovat absenci hřebčinského chovu.

Selekce hřebců: výběr hřebečků pod klisnou – výběr hřebečků do testačních odchoven – výběr hřebců do 60denního testu – výběr hřebců do chovu po výkonnostních zkouškách s dočasnou licencí do 6 let. Výběr hřebců v 6 letech do chovu po testu s licencí celoživotní.

5. Rozsah a stav populace plemene a jeho genetický zdroj (GZ)

Z pohledu udržitelnosti populace je současný stav stabilizovaný a přetrvává situace, kdy důležitým motivačním prvkem pro chovatele je i možnost čerpání dotací.

Počty plemeníků odrážejí potřeby populace, nově zařazováni jsou plemeníci splňující podmínky zařazení do GZ. Počty klisen v GZ mají narůstající tendenci, zatímco klisny mimo GZ výrazně ubývají především proto, že mimo GZ byla zařazena většina klisen méně kvalitních a s neúplným původem, které působily v reprodukci většinou jen omezeně a jsou postupně vyřazovány. Počty chovatelů tento trend víceméně kopírují.

Stav populace plemene ČMB: rok 2016–2024

Rok	Plemenní hřebci v GZ	Plemenné klisny v GZ	Plemenné klisny v PK	Počet chovatelů
2016	58	463	780	573
2017	55	441	787	574
2018	56	457	778	591
2019	60	481	749	543
2020	57	488	746	368
2021	59	479	746	361
2022	57	500	735	376
2023	53	518	746	388
2024	61	522	746	406

Plemenní hřebci

Počet nově zařazovaných hřebců se odvíjí zejména od potřeby jejich počtu v chovu, v závislosti na přirozeném úbytku. Dále od kvality ročníku a od potřeby zařazení konkrétních jedinců (málopočetné linie).

Vývoj počtu hřebců

Rok	Počet zařazených hřebců	Z toho po ZV
2010	3	3
2015	3	3
2019	4	4
2020	6	6
2021	5	5
2022	4	4
2023	4	4
2024	7	7

Plemenné klisny

Celkové počty zařazovaných klisen kolísají minimálně a není patrný žádný významný trend. Snižování počtu klisen v PPK je způsobeno především selekcí v průběhu odchovu, když se ke svodům dostávají zvířata s plným původem a exteriérově relativně kvalitní. Méně kvalitní jedinci jsou často selektováni již jako hříbata.

Poměr počtu klisen zařazených do HPK a PK je v posledních letech přibližně stejný a snížení počtu klisen v HPK není výrazem snížené kvality, ale přísnějšího posuzování v průběhu VZ a sjednocení hledisek posuzovatelů.

Vývoj počtu klisen zařazených v plemenitbě

Rok	Celkem	Po ZV	HPK	PK	1 PPK	2 PPK	PPK
2016	40	34	17	23	0	0	0
2017	43	32	20	21	0	0	2
2018	32	28	15	15	0	0	2
2019	34	27	10	24	0	0	0
2020	42	37	15	27	0	0	0
2021	37	33	13	23	0	0	1
2022	29	26	14	12	0	0	3
2023	34	28	22	12	0	0	0
2024	38	35	20	18	0	0	0

V roce 2024 se narodilo celkem 106 hříbat z toho 46 hřebečků a 60 klisniček.

Koeficient množivosti = $746:106 = 7,03 \%$

Generační interval 7 let.

Stanovit jednoznačně cílový stav populace je obtížné, nicméně vycházíme-li však z údajů k 31.12.2015 současného početního stavu plemenných klisen a hřebců (786/55) a celkového početního stavu klisen a hřebců v genovém zdroji (424/55) a s přihlédnutím k aktuálnímu koeficientu inbreedingu a jeho trendu v dané populaci, generačnímu intervalu a krevní diverzitě liniových rozrodů, neměla by klesnout celková populace chovných klisen pod 750 ks a 450 klisen v genovém zdroji. Efektivní populace hřebců by neměla klesnout u obou skupin pod 55 ks při zachování 9 otcovských linií a 42 rodin, které v současnosti v chovu ČMB působí.

V současnosti je chováno v populaci ČMB v České republice 9 linií tohoto plemene. Situace je dnes taková, že z 9 linií současně chovaných hřebců lze 4 linie označit za málopočetné 396 Bourgogne de Monti, 26 Miroš a 398 Pandor (Arden), 50 Corale. Hřebci těchto linií jsou přednostně zařazováni do inseminace čerstvým spermatem, či na stanice kde je předpoklad zapouštění vyššího počtu kvalitních klisen.

Geografická distribuce

Chov je velice roztráštěný, což má svá negativa především co se týká managementu chovu a realizace přípařovacích plánů, ale i jistá pozitiva, především z pohledu dlouhodobé udržitelnosti.

Struktura chovu z hlediska počtu chovných jedinců na jednoho chovatele

Ks	Majitel	Okres	Kraj
38	NA HRANICI spol. s r.o., Radvanice 19, 542 12	Trut.	KVH
8	Maršálek Václav, Pečetín 13, Bolešiny, 339 01	Klat.	PLZ
6	Vlach Josef st., Jetřichov 12, Meziměstí u Broumova 3, 549 83	Nách.	KVH
5	Konvalinka L.- Farma Krašov, Bohy 19, Kralovice, 331 41	Plsev.	PLZ
5	Dvořák Jaroslav, Rácov 28, Batelov, 588 51	Jihl.	VYS
1-4	582 majitelů		

II. GENETICKÝ ZDROJ, jeho chov a šlechtění

1. Kritéria pro zaevidování zvířete jako genetického zdroje do Národního programu

Jako GZ jsou považováni jedinci, kteří:

- byli do GZ zařazeni od roku 1999 včetně
- jsou od roku 1999 „čistokrevnými zvířaty“ – „Čistokrevným zvířetem“ se rozumí jedinec s minimálním podílem 87, 5 % genů předmětného plemene (ve 3. generaci předků je možný jeden předek jiného, nebo neznámého plemene)
- jsou zapsáni v Plemenné knize
- absolvují a splní stanovená kritéria zkoušek výkonnosti
- svými parametry tělesných znaků odpovídají standardu plemene

Mimořádné podmínky zařazení

Podmínky zařazení jedinců, kteří nesplňují podmínky šlechtitelského programu, budou vždy stanovovány individuálně na základě spolupráce národního koordinátora a Rady plemenné knihy ČMB. Obecně však musí být dodržen postup podle § 14e odst. 4 zákona č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon) a § 2 vyhlášky 72/2017 Sb., o genetických zdrojích.

Hřebci zařazení na dobu 4-5 let, individuální přípařovací plán, výběr klisen dle konkrétní situace a potřeby zlepšení diverzity plemene. Potomstvo, které může být zařazeno do PK, musí splňovat veškerá kritéria šlechtitelského plánu.

Klisny mohou být zařazeny na základě spolupráce koordinátora a RPK ČMB i v případě nedodržení podmínek ŠP (například klisny, které ze zdravotních důvodů neabsolvovali výkonnostní zkoušky – týká se pouze geneticky významného materiálu). Prioritou však zůstává, aby klisny splnily podmínky ŠP i později než při zařazení ve třech letech.

Závažné nedostatky, pro které nemůže být konkrétní zvíře zařazeno

Jedinec, který splňuje podmínky zařazení z hlediska původu, vlastností exteriérových a výkonnostních nemůže být zařazen jako GZ v případě prokázané dědičné vady. Jedná se zejména o situace, kdy je prokázána letní vyrážka nebo jiné geneticky dědičné vady. Tyto vady by měl vždy posoudit veterinární lékař. Hodnotitelé při zápisu koní do plemenitby jsou povinni zapsat do popisu koně viditelné projevy letní vyrážky. U hříbat popisovaných pod klisnou jsou evidovány příznaky letní vyrážky u matky.

2. Dokumentace a evidence genetického zdroje

V rámci populace ČMB je genetický zdroj elektronicky evidován plemennou knihou ČMB. Jedinec, uznaný jako GZ, je PK ČMB označen jako GZ v Ústřední evidenci koní ČR (datum zařazení do GZ, event. datum vyřazení z GZ). Označování koní ČMB se provádí čipem, popřípadě souborem znaků ožehem (pálením).

3. Odlišnosti ve šlechtění genetického zdroje

Jedinci zařazení do GZ jsou součástí šlechtitelského programu, jehož podmínky jsou uvedeny v kapitole (4).

4. Zařazení vlastníka GZ (chovu) do Národního programu

Národní program je nediskriminační a otevřený, jeho účastníky mohou být fyzické i právnické osoby a veřejnoprávní organizace, uchováující genetický zdroj.

Žádosti o zařazení nového účastníka Národního programu zvířat musí být doporučeny určenou osobou a doručeny MZe nejpozději do 31. července daného roku. Žadatel může být nově zařazen jako účastník v roce podání žádosti.

Chovatel se předem seznámí s metodikou uchování daného plemene a zváží své technologické možnosti, personální kapacity a další okolnosti nezbytné pro komplexní dodržování této metodiky. Chovatelské podmínky (ustájení, výživa, ošetřování) musí umožňovat v plné šíři projev genotypu.

Neplnění příslušných ustanovení plemenářského zákona, včetně provádějících předpisů a platné Metodiky uchování genetického zdroje zvířat plemene českomoravský belgický kůň je považováno za závažné nedostatky, které vedou k vyřazení chovu z GZ (z Národního programu). Základní povinnosti účastníka NP při práci s GZ je dodržování shora uvedených nařízení.

Specifické povinnosti při realizaci plemenitby

Po zařazení zůstává jedinec genetickým zdrojem doživotně. V případě nesplnění podmínek metodiky může být omezena možnost finanční podpory tohoto zvířete, popřípadě zastavena plemenitba v GZ.

Hřebec

Hřebec zařazený mezi GZ může být po dobu zařazení v NPGZ využíván výhradně v rámci čistokrevné plemenitby ČMB.

Majitel je povinen předvést hřebce k přehodnocení a udělení trvalé licence v jeho 6 letech a mimořádně na výzvu RPK.

U hřebců ohrožených linií je prioritou jejich umístění do inseminace čerstvým spermatem případně na stanici s největší možností připouštění. Majitelé hřebců zařazených jako GZ jsou povinni spolupracovat s RPK dle dohodnutých podmínek.

V případě prokázání letní vyrážky, nebo jiné geneticky podmíněné vady, musí být hřebec vyřazen jak z genetického zdroje, tak z plemenitby. Potomstvo bude pak sledováno individuálně, dle doporučení RPK.

Klisny

Klisny musí být reprodukčně aktivní. Klisna zařazená mezi GZ může být po dobu zařazení v NPGZ zapouštěna výhradně hřebci zařazenými mezi GZ ČMB.

Připravovací plán

Chovatelé budou každoročně seznámeni s připravovacím plánem, který bude sestavován zejména na základě koeficientu přibuznosti a s ohledem na stabilizaci optimálního zastoupení plemenných zvířat v jednotlivých liniích, případně rodinách. Připravovací plán bude k dispozici elektronicky na webových stránkách Svazu chovatelů českomoravského belgického koně ČR, z. s., nebo ASCHK před započatím připouštěcí sezony v daném roce.

Dle každoročně upravovaných dotačních podmínek, budou přednostně podporováni chovatelé, kteří dodržují připravovací plán.

5. Základní povinnosti vlastníka GZ při práci s GZ zvířete

- chránit genetický zdroj zvířete
- hodnotit genetický zdroj zvířete způsobem a v rozsahu stanoveném vyhláškou č. 72/2017 Sb., o genetických zdrojích a předávat výsledky hodnocení určené osobě
- předat určené osobě na její písemnou výzvu vzorek genetického zdroje zvířete, který se u něho nachází; společně se vzorkem genetického zdroje zvířete je účastník Národního programu povinen předat údaje o tomto genetickém zdroji, s výjimkou údajů, které tvoří předmět jeho obchodního tajemství
- v případě ohrožení genetického zdroje zvířete tuto skutečnost neprodleně oznámit určené osobě
- umožnit odběr semene plemenného hřebce za účelem kryokonzervace (smlouva o zajištění činnosti)
- umožnit na požádání VÚŽV odběr biologického materiálu (krev, chlupy, somatické tkáně) podle platné vyhlášky o genetických zdrojích zvířat
- vést a každoročně poskytovat údaje o genetickém zdroji podle platné vyhlášky č. 72/2017 Sb., o genetických zdrojích
- účastník NP zaznamenává následující údaje a neodkladně je předává v průběhu roku subjektu pověřenému vedením plemenné knihy:

Majitel klisny:

- výsledek zapaštění klisny, resp. hlášenka o narození hříběte (datum narození hříběte, pohlaví hříběte)
- datum úhynu nebo nutné porážky samotné klisny v GZ
- potvrzení od veterinárního lékaře o zmetání klisny po 8. měsíci březosti, o mrtvě narozeném hříběti, o úhynu nebo utracení hříběte

Majitel/držitel plemenného hřebce:

- vede připouštěcí rejstřík
- informuje o dědičně podmíněných zdravotních problémech, o reprodukčních obtížích hřebce

Postup předání vzorku biologického nebo genetického materiálu s příslušnou dokumentací dle § 14 f, odst. (1) písm. d), plemenářského zákona.

Poskytnutí vzorku na vyžádání koordinálního pracoviště se uskuteční po předchozí dohodě s chovatelem o podmínkách a termínu odběru, osobě zajišťující odběr, a o způsobu předání odebraných vzorků, na základě písemné dohody o poskytnutí vzorku.

Koordinální pracoviště zároveň poskytne potřebný materiál a instrukce ke způsobu označení, ošetření a doručení vzorků a následně potvrdí příjem.

6. Kryokonzervace

Způsob výběru zvířat pro kryokonzervaci jejich reprodukčního materiálu

Vzhledem k tomu, že populace ČMB patří ke genovým zdrojům jako málopočetná populace, tak je nanejvýš nutné snažit se zachovat co nejširší krevní diverzitu. Proto byl vytvořen soupis návrhů hřebců určených k zachování krevní diverzity formou kryokonzervace uložením v depotu. Hřebci byli vybráni tak, aby ve svých rozrodech zachytili co nejširší krevní základnu dané linie. Z každé linie byli vybráni minimálně dva hřebci mimo linie vymírající, kde je po jednom hřebci v linii. Bylo přihlíženo jak ke stáří jednotlivých hřebců, tak k jejich exteriéru a úspěšného uplatnění v chovu.

Rada plemenné knihy musí důrazně prosazovat, aby oba hřebčince měly v držbě alespoň dva hřebce od každé linie včetně určitého počtu ID od nejkvalitnějších hřebců v depotu k zachování

krevní diverzity. V současné situaci, kdy plemeno nemá vlastní hřebčinský chov, je zapotřebí, aby hřebčince měly nejkvalitnější hřebce. Na tom dále stavět plemenářskou a šlechtitelskou práci. Je zapotřebí, aby ředitelé hřebčinců toto měli stále na zřeteli a tuto koncepci sami aktivně podporovali. Zajištění této akce v současnosti provádí VÚŽV Uhřetěves, RPK ČMB, centrum reprodukce ZH Tlumačov a centrální genová banka v Hradištku pod Medníkem. V chovu ČMB na tuto činnost žádné smluvní chovy nemáme. Do budoucna je potřeba vyřešit u odběru soukromých hřebců finanční částku (za půjčení hřebce k odběru, doprava apod.).

Množství ukládaného kryomateriálu a interval odběrů

Počty odebíraných dávek:

- přednostně u ohrožených linií – minimálně 150–200 inseminačních dávek od každého hřebce v ohrožené linii;
- od genově nejkvalitnějších hřebců těchto linií, 100–150 inseminačních dávek od hřebce.

Interval odběru dle zpracovaného a odsouhlaseného plánu.

Uchování samičího biologického materiálu nebylo prozatím realizováno. Lze uvažovat o odběru biologického materiálu (vajíčka, embrya) geneticky vzácných klisen, na základě samostatně zpracovaného projektu.

7. Praktická využitelnost plemene

Popis praktického využití plemene event. jeho potenciál k alternativnímu použití

Ve spolupráci s hřebčinci a ASCHK hledat způsob alespoň částečného odbytu koní, neboť v České republice trh s koňmi neexistuje. Vzhledem k tomu, že rapidně ubývá práce pro koně v lese, která je nahrazována mechanizací a jiné masivnější využití těchto koní není. Dochází tak ke stagnaci chovu. Snižuje se počet zapuštěných klisen a tím se rodí méně hříbat a tím bude vážně ohrožena přirozená reprodukce v zemském chovu, která bude ohrožovat celé plemeno. Je nutno uvažovat i o jatečném využití těchto koní především vývozem do zahraničí. Zapojení těchto koní do agroturistiky a volnočasových aktivit včetně využití ve vozatajském sportu (zápřeže atd.). Prosazení koní v lesním hospodářství při šetrné ekologické těžbě dřeva především v CHKO, NP.

Popis zajištění propagace a marketingu plemene

Propagace a výstavnictví nepochybně k chovu jakýchkoliv hospodářských zvířat neodmyslitelně patří včetně koní. Ať se jedná o celonárodní hospodářské výstavy a veletrhy, regionální nebo oblastní výstavy či chovatelské svody. Takové akce je nutné nejen chovatelsky dobře připravit, ale i finančně podpořit. Jedná se především o akce Koně v akci Pardubice, Proped Brno, výstava v Lysé nad Labem, Techagro Brno, Národní dožínky atd. Dále je potřeba věnovat zvýšenou pozornost kvalitě webových stránek svazu jako zdroj chovatelských informací. Též je důležité prezentovat chov ČMB v odborných časopisech Koně, Jezdectví, Náš chov.

8. Současné problémy plemene a očekávaná budoucí rizika

Nutno konstatovat, že v chovu ČMB dochází k dlouholeté stagnaci chovu, která má celou řadu příčin. Ubývá počet chovatelů (především generační problém, neboť tito pracovní koně jsou méně atraktivní pro mladé chovatele), snižuje se počet zapuštěných klisen a tím pádem klesá i počet narozených hříbat a z toho důvodu je dlouhodobě ohrožena přirozená reprodukce zemského chovu. Je nedostatečná kapacita odchovných zařízení, kde by byl zabezpečen kvalitní a racionální odchov hříbat a výcvik mladých koní. Stále více se negativně do chovu ČMB promítá snížená poptávka po koních v lesním hospodářství, které je způsobeno především konkurencí moderních technologií v lesním hospodářství.

Dnes je jasné, že při současných cenách prací v těžbě a ostatním lesním provozu koně prakticky nemohou svým výkonem konkurovat dnešnímu lesnickému provozu. Během posledních 15 let stav koní pracujících v lesním hospodářství stále klesá. Dále je to částečný dovoz často bez původových koní z Polska. V České republice neexistuje trh s koňmi. Není odbyt pro dospělé koně ani pro hříbata. Všechny tyto aspekty, a především nedostatek financí pro vlastní chov, vytvářejí negativní tlak na celkovou úroveň chovu ČMB. I přes enormní snahu chovatelů se nedaří zabraňovat tomuto sestupnému trendu. Bez částečné dotační finanční podpory bude nadále docházet k celkovému snižování úrovně chovu, a nakonec k jejímu úpadku a zániku. Bylo by nenahraditelnou škodou, kdyby toto unikátní plemeno, které patří ke kulturnímu dědictví tohoto státu, mělo v budoucnu zaniknout.

Vzhledem ke shora uvedeným skutečnostem kladou tyto úkoly vysokou náročnost jak na personální, tak na organizační zajištění. Též finanční zajištění není zanedbatelné. Není v silách Svazu chovatelů českomoravského belgického koně ČR, z. s., tyto věci zajišťovat lidmi, kteří mají svoji vlastní práci. Práce ve svazu je dobrovolná a mnohdy není zajišťována na odborné úrovni. Vzhledem k tomu, jak je situace legislativně nastavena, tak řídit chov plemene ČMB pomocí současné právní úpravy v celé ČR je organizačně i finančně velmi náročné. Stát v současné době chov koní již neřídí, vytváří pouze legislativní rámec. Je zapotřebí si uvědomit, že Svaz chovatelů českomoravského belgického koně ČR, z. s., nemá kromě členských příspěvků a omezené finanční podpory od ASCHK a VÚŽV Uhřetěves žádný jiný stálý finanční příjem pro svůj vlastní provoz. Je zapotřebí vytvořit alespoň 1/3 placeného pracovního úvazku k zajištění organizace a provozu vlastního svazu ČMB.

9. Návrh opatření na eliminaci rizik a řešení aktuálních problémů

Aktivní podpora ASCHK, GZ VÚŽV Uhřetěves, MZe

- a) formou školení, odborných kurzů a seminářů k odborné problematice chovu koní a GZ
- b) návrhy projektů a grantů
- c) pomoc při řešení aktuálních problémů daného plemene

Doporučené směřování dotační podpory genetického zdroje

- a) vlastní realizace šlechtitelského programu
- b) nákup hřebečků k odchovu
- c) kryokonzervace k uchování GZ špičkových hřebců v rámci krevní diverzity
- d) výstavy a svody
- e) záchrana vymírajících linií
- f) propagace plemene ČMB
- g) klisny

Selekce

V důsledku malého počtu zařazovaných zvířat, lze říci, že selekce není dostatečná. Na svodech i výkonnostních zkouškách jsou hodnoceny klisny i hřebci podle daných kritérií. Nejde o to vybírat nejlepší zvířata z hlediska užitkovosti, ale objektivně selektovat zvířata výrazně podprůměrná a nedostatečná. V současnosti je realizován nákup hřebečků do odchoven Zemských hřebčinců v Písku a Tlumačově v počtu 5 ks pro každou odchovnu. Je nutné, aby oba hřebčince vykupovali minimálně 7–8 hřebečků pro každou odchovnu ročně. Z tohoto počtu potom zařazovat po zkouškách výkonnosti 3–4 hřebce do chovu.

Navázání spolupráce s odbornými chovatelskými a profesními organizacemi

Na základě osobního jednání statutárních zástupců Svazu chovatelů českomoravského belgického koně ČR, z. s., se zástupci vybraných odborných a profesních organizací vytvořit

písemnou smlouvu o spolupráci. Cílem těchto smluv je posílení spolupráce a zlepšení komunikace a využívání jejich odborných zkušeností a znalostí ve prospěch chovu ČMB. Jedná se o ZH Písek, ZH Tlumačov, NH Kladruby, LČR, VLS, VÚŽV Uhřetěves.

Vytvoření chovného genetického jádra ve vybraném chovatelském zařízení k udržení krevní diverzity a realizace alternativního připařování.

- a) V současné době, kdy dochází k výraznému poklesu početních stavů chovných klisen ČMB a následné stagnaci chovu, je zapotřebí konsolidovat a uchovat nejčistší chovné klisny v GZ. Tomuto stavu lze částečně čelit vytvořením chovného genetického jádra ve vybraném chovatelském zařízení buď v ZH nebo v NH. Prakticky to znamená zpracovat projekt. Tento projekt projednat s GZ VÚŽV a ASCHK zajistit finanční prostředky pro výkup klisen (popřípadě klisniček odstávčat) a provoz vybraného chovatelského zařízení. Vybrané klisny ustájit ve vybraném chovatelském zařízení a vybrat geneticky nejvhodnějšího hřebce k připáření. Samčí potomstvo tohoto připařování by z vybraných matek vracelo cennou chovatelskou krev zpět do ZCH. Velikost chovatelského jádra by činila 6–8 klisen. V úvahu připadá ZH Tlumačov. Celé toto by bylo pod státní gescí na základě předloženého a odsouhlaseného projektu.
- b) Vytvoření chovatelských hospodářství (2–3) s počtem 5 a více klisen + vybraný plemenný hřebec, sestavení připařovacího plánu, diferencovaná finanční podpora klisen (HPK 10000 Kč, PK 7000 Kč) specifické podmínky daného hospodářství budou stanoveny na základě připraveného projektu (viz příloha). Chovatelská hospodářství by byla v privátní gesci.
- c) Vytvoření připařovacích obvodů. Připařovací obvody budou vytvořeny hranicí správních okresů, které jsou totožné s organizační strukturou Svazu chovatelů českomoravského belgického koně ČR, z. s., Čechy I, Čechy II, Morava I, Morava II. Do těchto obvodů budou zařazeny klisny chovatelů v dané oblasti, které budou stejným principem rozděleny v centrální evidenci. Do této oblasti budou po dohodě s RPK přiděleni hřebci jak státní, tak privátní. V centrální evidenci budou chovné klisny rozděleny podle oblastí.
- d) Inseminace čerstvým spermatem. V Každém hřebčinci budou v připouštěcím období dispozici 1–2 kvalitní hřebci pro poskytnutí čerstvého semene k plemenitbě.
- e) Připařování málopočetných linií jejich záchrana a obnova.

Využití biotechnologických metod ve šlechtění

Využití moderních reprodukčních metod a technologií je důležitým bodem dlouhodobé koncepce podpory ČMB. Ať se jedná o inseminaci mraženým nebo čerstvým spermatem nebo v odůvodněných případech i embryotransfer. Dnes jsou tyto metody běžně k dispozici, neboť dávají chovatelům mnohem větší výběr a kombinaci chovného materiálu. Je potřeba pokračovat v započatém trendu těchto technologií v chovu ČMB ve spolupráci se ZH a VÚŽV.

Genetické analýzy

Je zapotřebí v budoucnu klást větší důraz na genetickou analýzu DNA, bez které se v budoucnu neobejdeme. Tuto metodu zpracovat tak aby byla provozně přijatelná a průkazně spolehlivá. Tímto způsobem dojde k odhalení celé řady latentních genů, které mohou mít vliv na celou řadu chorob které jsou geneticky podmíněné (letní vyrážka, černé močení, některé náhlé úhyny hříbat do třech dnů, šourková kolika, některé srdeční poruchy, případně celá řada dalších haplotypů). V současnosti je zapotřebí, aby chovatelé povinně nahlašovali při úhynu

nebo vyřazení zvířete nejen místo a datum vyřazení, ale i příčinu popřípadě Dg. veterinárního lékaře. V budoucnu bude genová analýza DNA u narozených hříbat jednou z metod, která ušetří náklady, které nás stojí odchov zvířat nesoucí některé nežádoucí geny.

Letní vyrážka

Určitým problémem poslední doby je častější výskyt letní vyrážky. Povinnost sledování letní vyrážky mají inspektoři při zápisu klisen ve třech letech a jedinci s prokázaným výskytem nebudou zařazováni, ani do chovu ani do GZ, budou pouze v chovném registru. U hřebců toto sleduje výběrová komise stanovena radou PK při výběrech hřebců při výběrech hřebců v 2,5 a 6 letech. Hřebci, u nichž se zjistí letní vyrážka, jsou automaticky vyřazeni z chovu. Do budoucna navrhuje takovéto hřebce kastrovat. Pokud už je klisna zapsána nedoporučujeme ji do chovu a navrhuje ji vyřadit z GZ. V současnosti nemá majitel klisny povinnost toto hlásit. Pokud se týká genetické analýzy – jsme za jedno že u plemene ČMB to není v současnosti aktuální problém. V současné populaci nemáme žádného hřebce s klinickými příznaky LV. Za posledních 10 let jsme z chovu vyřadili pouze 1 hřebce s klinickými příznaky LV. U klisen je výskyt LV též velmi sporadický a tam už si to chovatelé hlídají mezi s sebou. Do budoucna genovou analýzu na LV neodmítáme a budeme ji podporovat. Otázkou je kdo to bude organizovat, zajišťovat a hlavně financovat.

Pastevní odchov klisniček

Pastevní odchov klisniček v odchovnách je stejně důležitý jako pastevní odchov hřebečků. Zabezpečuje harmonický vývin daných jedinců (klisniček) jak po stránce výživy, tak po stránce zdravotní, kondiční a konstituční. Pastevně odchované klisničky dávají dobrý základ pro chov kvalitních chovných klisen v ZCH. U klisen genového zdroje to platí dvojnásob. Současně bude pastevní odchov organizován tak, aby mohlo probíhat veřejné jarní a podzimní třídění hříbat za účasti chovatelské komise, kterou jmenuje RPK ČMB a veterinárního lékaře. Mělo by proběhnout objektivní měření a vážení (KVP, KVH, OH, Ohol, váha kg) kde na základě změřených hodnot budou vytvořena růstová pásma do 30 měsíců stáří klisniček, včetně změřených hodnot při zápisu klisen do PK ve třech letech stáří klisen. V ČR se tato měření klisniček přes 60. let neprovádělo. Pro podporu tohoto pastevního odchovu je zapotřebí dotační úhrada alespoň 40 – 50% ceny 1 KD. Předpokládaná cena 1 KD v současnosti se pohybuje v této odchovné kategorii 160 Kč na 1 KD To je jedna z důležitých věcí, která by se měla prosadit. Stále platí, že dobrá chovná klisna je základ chovu.

Záchrana a obnova málopočetných linií

Zde se jedná o čtyři linie, které se dostaly na hranici své existence. V každé z uvedených linií zůstal pouze jeden hřebec. Systematickou práci se daří uvedené linie obnovovat. Jedná se tedy o linie 26 Miroš, 396 Bourgogne de Monti, 3998 Pandor, 50 Corale. V současné době je linie 26 Miroš tvořena 4 hřebci a to 1959 Miran – 2, 2446 Morgan, 2693 Mystic, 3059 Mary Vrbický. Linie 396 Bourgogne de Monti je tvořena 5 hřebci a to 1954 Brisul, 2333 Bourbon z Lipský, 2928 Bourbon F, 3323 Benedikt a 3322 Baltazar. Linie 3998 Pandor je tvořena 4 hřebci a to 1835 Patriot, 2579 Paladin, 2811 Pluto a 3191 Palmer. Linie 50 Corale je tvořena 4 hřebci a to 2201 Korbik, 2440 Krosby, 1953 Kuba a 2447 Kurt. V současné době jsou v odchovnách 2 hřebečci z linie Bourgogne de Monti, 2 hřebečci z linie 3998 Pandor, 1 hřebeček z linie 26 Miroš a 1 hřebeček z linie 50 Corale. Chovatelská práce na konsolidaci těchto linií nadále pokračuje.

Stanovit nová selekční kritéria u klisen v návaznosti na výkonnostní zkoušky ve třech letech

V současné době pro zařazování klisen do HPK platí, že klisna ve třech letech při výkonnostních

zkouškách má mít Ohol 23 cm a 7,1 bodu za výkon a 7,1 bodu za exteriér. Při vyhodnocování klisen podle jednotlivých ročníků od roku 2013 až 2019 včetně vyhodnocování při výkonnostních zkouškách je v současnosti situace následující:

U klisen zapsaných v HPK v počtu 111 kusů je Ohol 23,304 cm a body za exteriér 7,758 bodů a za výkonnost 8,086 bodů.

U klisen zapsaných v PK v počtu 116 kusů je Ohol 22,49 cm a 7,40 bodu za exteriér a 7,72 bodů za výkon.

Z tohoto důvodu chceme při zápisu klisen do HPK zvýšit selekční bodovou hodnotu na 7,50 bodu za exteriér a 7,50 bodu za výkon. U klisen zapisovaných do PK nechat dosavadní selekční kritéria (Ohol 22 cm a 7,10 bodu za exteriér a 7,10 bodu za výkon).

Aktualizace metodiky výkonnostních zkoušek plemenných hřebců

V současné době máme již tuto metodiku aktualizovanou a zapsanou v řádu plemenné knihy ČMB s tím, že základní výkonnostní zkoušky hřebců jsou ve 2,5 letech a přezkoušení s udělením trvalé licence v chovu v 6 letech. Současně s tím provádíme kontrolu dědičnosti zdraví potomstva po daném hřebci. Potomstvo za dva roky plemenné kariéry sice není velké, většinou je to do 10 hříbat, ale i to dá určitý obrázek o kvalitě hřebce. Při těchto zkouškách je u hřebce vytvořen chovatelský rejstřík, kde je zdravotní vyšetření v 2,5 a 6 letech veterinárním lékařem, protokol a zápis o zkoušce v 6 letech, rodokmen do 5 generace předků, výpis z plemenné knihy hřebců, lineární popis, výpis potomstva a genová analýza DNA a fotodokumentace. Důvodem tohoto postupu je komplexní posouzení hřebce, který je v 6 letech plně vyspělý a vyvinutý. Pokud hřebec nesplňuje dané předpoklady může mu být licence pozastavena nebo odebrána, případně může být hřebec vyřazen z chovu.

Remontní stáje

Remontní stáj má v chovu koní svoje opodstatnění. Tato stáj má poskytnout podmínky k dokončení zdárného vývinu mladého hřebce jak po stránce fyzické a psychické tak i po stránce výcviku. Počítá se s 1 max. 2 stájemi. Jedna už je v provozu.

Popis:

Dva mladí hřebci ve stáji + 1 starší hřebec (učitel). Mladí hřebci pracují v průměru 5–6 hodin denně. Zbytek dne jsou hřebci na pastvině nebo ve výběhu. Vyžaduje to mladšího velmi zkušeného kočího a zabezpečení kvalitní výživy. Jedná se náročnou a zodpovědnou práci. Je potřeba dořešit odměňování těchto pracovníků za tuto činnost. Do těchto zařízení přicházejí především státní hřebci ze ZH. Zde navrhujeme odměnu za každého hřebce, který bude připraven k předvedení v šesti letech 12 000 Kč. Privátní chovatele si hřebce z testu většinou berou domů.

Personální zajištění

Výše uvedené problémy jsou zejména odrazem koncepčních nedokonalostí v systému chovu ČMB. Prvním krokem k jejich vyřešení, je profesionalizace vedení chovu. Prozatím je chov veden na základě dobrovolnosti a členství v Radě PK je dáno zvolením jejich členů valnou hromadou Svazu chovatelů ČMB. Je nutné reálně uvažovat o zřízení minimálně 1/3 pracovního úvazku pro člověka, který by byl odborně a organizačně zdatný a tyto věci zajišťoval s tím, že RPK a předsednictvo mu budou maximálně nápomocní. Měl by být financován z prostředků ASCHK.

Předsednictvo ČMB a RPK by měli vyvinout enormní snahu, jak opatřit finanční prostředky na nejnutnější chovatelská opatření formou nejen dotačních a grantových titulů přes MZe,

ASCHK, GZ, VÚŽV Uhřetěves, LČR, VLS, MŽP ale i z jiných zdrojů.

Vzdělávání

Svaz chovatelů českomoravského belgického koně ČR, z. s., by měl důrazně podporovat aktivity v oblasti vzdělávání svých členů, jako jsou odborné chovatelské přednášky, semináře, kurzy, školení, pořádané NH Kladruby nad Labem, ZH Písek nebo Tlumačov, Zemědělské univerzity v Praze, Brně nebo v Českých Budějovicích. Svaz by měl podporovat své členy v osvojování teorie chovu, posuzování koní, stájového managementu, nebo problematice výživy a krmení či reprodukce.

Webové stránky

Aktualizovat a celkově zlepšit kvalitu webových stránek SCHČMB a tím zlepšit celkovou informovanost nejen členů svazu, ale i celé chovatelské veřejnosti. Chovné klisny zapsané v PK rozdělit dle chovatelských oblastí v elektronické podobě pro aktuální potřebu chovatelů v dané oblasti.

10. Postup v případě nutnosti regenerace plemene

V současné době není potřeba řešit.

Regenerační proces by však měl být nastaven v závislosti na aktuální situaci v ohrožené (vymírající) populaci a vzhledem k příčině krizového stavu v populaci.

Dnes je možné tradiční šlechtitelskou práci kombinovat s moderními biotechnologiemi (využití inseminace zmraženým spermatem, embryotransfer) případně dalšími chovatelskými poznatky v oblasti genetiky.

III. Závěr

1. Rozsah působnosti metodiky a období její platnosti

Metodika je závazná pro všechny chovatele genetického zdroje – příjemce podpory z dotačního titulu 6.1.11. – českomoravský belgický kůň a pro pracovníky příslušného uznaného chovatelského sdružení, administrativních a řídicích orgánů Národního programu v rozsahu jejich aktivit s genetickým zdrojem českomoravského belgického koně.

Tato Metodika uchování genetických zdrojů zvířat pro genetický zdroj českomoravský belgický kůň nabývá účinnosti vydáním rozhodnutí, které bylo schváleno Ministerstvem zemědělství ČR pod č.j. **MZE-42298/2025-13113** a je platná do další aktualizace.

2. Popis projednání metodiky a způsob pro schválení případných změn

Změny tohoto dokumentu jsou navrhovány a schvalovány postupem podle §14f, odst. 5, zákona č. 154/2000 Sb., o šlechtění, plemenitbě a evidenci hospodářských zvířat a o změně některých souvisejících zákonů (plemenářský zákon).

Návrhy změn byly odsouhlaseny po předchozím projednání všech zainteresovaných stran, tzn. MZe, určené osoby, odborného garanta plemene a zástupce UCHS

3. Podpisy zpracovatelů a schvalujících osob

Ing. Václav Ročeň

Ing. Kateřina Matějková

Ing. Tomáš Němeček, Ph.D.